

Länsstyrelserna

Samlad regional bedömning av miljömålet Säker strålmiljö 2023

Information om dokumentet

Detta är en digitalt tillgänglighetsanpassad webbversion av samlad regional bedömning av miljömålet Säker strålmiljö 2023 som är daterat den 27 mars 2024.

Den samlade bedömningen är gjord av Länsstyrelsernas samverkansorgan RUS (Regional Utveckling och Samverkan i miljömålssystemet). Länens regionala uppföljning av miljömålen ligger till grund för den samlade bedömningen. Uppföljningen redovisas i sin helhet på RUS webbplats www.rus.se samt länkas från www.sverigesmiljomal.se.

Sammanfattning

Antalet fall av hudcancer ökar i samtliga län. Arbete med att tillgängliggöra skuggiga miljöer för barn på skola och förskola ökar och omhändertas bland annat i det kommunala översikts- och detaljplanarbetet. För att nå målet krävs information om risker med solning och en attitydförändring till solande. Flera regioner och kommuner genomför kommunikationsinsatser för att höja kunskapen om vikten av sunda solvanor och att skydda sig mot för hög UV-strålning speciellt när det gäller våra barn.

Granskning av fysiska planer för att säkerställa att nybyggnationer inte sker för nära kraftledningar i enlighet med Strålsäkerhetsmyndighetens försiktighetsprincip. Det gäller även remisser avseende nya ledningskoncessioner där allmänhetens exponering för elektromagnetisk strålning bevakas.

Det finns regionala och lokala skillnader när det gäller höga halter av radon och även uran i dricksvattnet, samt av radon i inomhusluft. Radonbidragets avveckling 2022 kan förväntas inverka negativt avseende exponeringen av skadlig strålning om det innebär att färre byggnader radonsaneras.

Sveriges kommuner mäter bakgrundsstrålning av radioaktiva ämnen var sjunde månad sedan 1991.

Åtgärdsarbete för miljö kvalitetsmålet

Ett flertal län nämner att de i samband med planeringsstadiet för översikts- och detaljplaner lyfter vikten av tillgång till skuggiga platser i offentliga miljöer, såsom skolgårdar och förskolor för att minska negativa konsekvenser av UV-strålning. Flera län nämner också granskning av kommunernas fysiska planer att nybyggnationer inte sker för nära kraftledningar i enlighet med Strålsäkerhetsmyndighetens försiktighetsprincip. Även i remisser gällande nya ledningskoncessioner bevakas allmänhetens exponering för elektromagnetiska fält.

Sveriges kommuner mäter bakgrundsstrålning av radioaktiva ämnen var sjunde månad sedan 1991. Syftet är att få jämförelsevärden att använda om en kärnteknisk olycka inträffar. Flera kommuner informerar om radon på olika sätt, via webbsidor, i samband med vattenprovtagning med mer och ger råd till kommuninvånarna hur man går till väga för att få en radonmätning genomförd. Kommuner tar upp radonfrågan i sin miljötillsyn över skolor, vårdboenden och bostadsfastigheter samt lyfter frågan i samband med bygglovshantering.

Åtgärder på regional nivå – myndigheter

Det är i dagsläget svårt att bedöma riskbilden för terror eller olyckor med herrelösa strålkällor. Länsstyrelsen Skåne samarbetar regionalt med polis, räddningstjänst och Region Skåne inom området farliga ämnen som även omfattar olyckor med strålkällor. Ansvar för händelser med dessa strålkällor ligger på polisen vid terrorhändelser och kommunal räddningstjänst vid andra olyckor.

Under året har Länsstyrelserna Norrbotten och Västerbotten deltagit i ett träningstillfälle arrangerat av Nordland Fylke i Norge med scenariot gällande en brand på ett kärnkraftsdrivet fartyg utanför norra Norges kust. Branden medförde ett radioaktivt utsläpp som drev mot Västerbotten och Norrbotten och Finland. Larmvägar testade och även hur vi skulle gå vidare vid eventuell hantering av nedfallet. Syftet med övningen var att träna samverkan med grannländerna som kunde beröras av nedfallet.

Länsstyrelsen Västerbotten har under 2023 tagit fram ett regionalt program för hantering av kärnteknisk olycka.

I oktober 2023 arrangerade Länsstyrelsen Västernorrland tillsammans med MSB en träff för kommunerna och räddningstjänsterna apropå utbildning och utdelning av indikeringsinstrumentet Saphyrad. På programmet stod bland annat information om joniserande strålning, strålskydd och lagstiftning, utdelning av nämnda instrument inklusive utbildning i handhavande, introduktion till webbutbildningar, planering för räddningstjänst och sanering, samt planering av mätningar, mätpunkter och RadGIS¹.

Länsstyrelsen i Västmanlands län ger tillsynsvägledning enligt miljöbalken till miljökontoren. Vägledningen gäller bland annat tillsyn av solarier, utemiljöer vid skolor och förskolor samt radon i bostäder och verksamheter. Länsstyrelsen arrangerar en årlig hälsoskyddsträff för miljökontoren, då aktuella frågor diskuteras.

Åtgärder på kommunal nivå

- Region Dalarna ligger i topp i Sverige när det gäller snabba handläggningstider av misstänkt hudcancer, med i genomsnitt 18 dagar mellan första läkarbesök och diagnos jämfört med riksgenomsnittets 29 dagar. Barnhälsovården i Dalarna informerar och delar ut en broschyr till föräldrar till barn 0–5 år om sunna solvanor i samband med besök på barnavårdscentralen (BVC).
- Under hösten 2023 har solarierna på Gotland blivit kontaktade av tillsynsmyndigheten. Generellt görs bedömningen att lagstiftningen som ska skydda kunder från att bränna sig efterlevs i verksamheterna. Inspektörerna tycker sig se en trend av minskat antal kommersiella solarier på Gotland vilket kan betyda att färre personer riskerar exponering för artificiell UV-strålning.
- Några kommuner i Gävleborgs län följer fortfarande halterna av cesium i svamp och bär genom egna prover eller genom att erbjuda kostnadsfria mätningar åt kommuninvånarna.²
- En kommun i Gävleborgs län annonserar på stadstavlorna och på sociala medier att det är dags att mäta radon. Samt synliggör hur det ser ut i kommunen med en radonkarta där alla mätresultat kommun har tillgång till synliggörs.
- Östersunds kommun arbetar med att ta fram styrdokument för att säkerställa möjlighet till skugga i utemiljöer.

¹ Anna Tjell, saneringsledare (i händelse av kärnteknisk olycka), Länsstyrelsen Västernorrland

² Uppgifter insamlade i samband med handläggarträffar samt utskickade frågor till kommunerna Gunnar Hägg Länsstyrelsen Gävleborg

- En grund för ett ledningssystem för strålskydd har utarbetats och godkänts av Hälso- och sjukvårdsdirektören i Region Kronoberg och ska vara väl integrerat med regionens övriga rutiner. En riskanalys håller på att tas fram för varje verksamhet med joniserande strålning. Detta arbete kommer att ta lång tid eftersom det behöver involvera alla yrkesgrupper på respektive verksamhet och kommer att pågå under flera år framöver. En riskanalys för strålbehandlingsprocessen har gjorts. En processkartläggning av radionuklidterapiverksamheten samt riskanalys gjordes under 2020.
- Region Kronoberg informerar inför sommaren varje år om riskerna med solning. Oftast sker det genom att dela 1177:s råd om solning i till exempel i sociala medier.
- Lunds kommun har tagit fram en beredskapszon för European Spallation Source (ESS) i Lund, eftersom Strålsäkerhetsmyndigheten beslutat placera anläggningen i beredskapskategori 2³.
- Heby kommun har ett pågående tillsynsprojekt där man genomfört uppföljning av radonmätningar som fastighetsägare till flerfamiljshus skickat in till kommunen. Detta projekt ska bidra till en bättre överblick över radonhalterna i flerfamiljshus i kommunen. Framöver kan även egnahem omfattas.
- Genom *Miljösamverkan Värmland* kan kommunernas handläggare bland annat ta del av varandras beslutsmallar och arbetsmetoder för radon i bostäder, vilket är särskilt viktigt i ett län med många små kommuner.
- Kommunerna i Västra Götaland gör löpande tillsyn över solarieverksamheter. Arbetet finansieras genom tillsynsavgifter. Miljösamverkan Östra Skaraborg har under sommaren 2023 kontrollerat samtliga solarier i sina fem medlemskommuner Skövde, Falköping, Hjo, Karlsborg och Tibro. Det uppmärksammades att nio av sexton verksamheter inte levde upp till aktuell lagstiftning⁴. Även Sotenäs, Munkedal och Lysekils kommuner har genomfört tillsyn på samtliga av deras solarier. Brister som funnits vid tillsynen har åtgärdats under året.⁵
- Kommunerna i Västra Götaland gör löpande tillsyn kring radon. Vanligast är fokus på flerbostadshus men även tillsyn

³ Läs mer om begreppet ”Beredskapskategori” på www.stralsakerhetsmyndigheten.se.

⁴ [Miljötillsyn hos kosmetiska solarier \(miljoskaraborg.se\)](http://Miljötillsyn hos kosmetiska solarier (miljoskaraborg.se))

⁵ Källa: Markus Kerttu, miljöenheten, Sotenäs kommun

på förskolor och skolor förekommer. Arbetet finansieras genom tillsynsavgifter och syftar till att minska hälsoriskerna av höga radonhalter. Uppföljningar av mätningar och åtgärdskrav görs i de fall gränsvärdena överskrids.

Stenungsunds kommun genomför 2023–2026 ett tillsynsprojekt där de undersöker om hyresvärdar och bostadsrättsföreningar har genomfört radonmätningar de senaste tio åren och ställer krav på mätning om det inte har gjorts⁶. Tjörns kommun gör kontroller på radon i dricksvatten vid kommersiella och offentliga verksamheter samt ger information och rådgivning om att mäta radon i dricksvatten på privata/övriga fastigheter⁷.

- Lerums kommun i Västra Götaland har under 2023 kontrollerat att det finns tillräckligt med solskydd på samtliga förskolegårdar inom kommunen. Vid de oanmälda besöken noterades både förskolegårdar där det fanns bra tillgång till skugga men även brister. För förskolorna med brister kommer ett möte med rektorn att bokas in.⁸

Övriga åtgärder

- Räddningstjänsten Syd har börjat bygga upp förmågan att hantera ett utsläpp av radioaktiva ämnen från ESS, och Länsstyrelsen Skåne följer arbetet.

⁶ Källa: Cecilia Andresen, Verksamhet bygg och miljö, Stenungsunds kommun

⁷ Källa: Linda Åhs, miljöavdelningen, Tjörns kommun

⁸ Källa: Ann Tengqvist, miljöenheten, Lerums kommun